

300
років з дня народження

**СУЧАСНІ РЕЦЕПЦІЇ СВІТОГЛЯДНО-ЦІННІСНИХ
ОРІЄНТИРІВ ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ**

МАТЕРІАЛИ ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ
2-4 ГРУДНЯ 2022

ПОЛТАВА

**СУЧАСНІ
РЕЦЕПЦІЇ СВІТОГЛЯДНО-ЦІННІСНИХ
ОРІЄНТИРІВ ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ**

матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції
2 – 4 грудня 2022

Полтава

УДК 929 Сковорода:140.8-047.43(477)"20"
С91

Рекомендовано до друку Вченою радою Національного університету
«Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка» (протокол від 29.11.2022 № 20)

Рецензенти:

Лукаш Г.П., доктор філологічних наук, професор, професор кафедри інформаційних систем управління, Донецький національний університет імені Василя Стуса (м. Вінниця)

Олексенко В. П., доктор філологічних наук, професор, професор кафедри української і слов'янської філології та журналістики, Херсонський державний університет (м. Херсон)

Голова редакційної колегії:

Онищенко В.О., голова Ради ректорів ЗВО III-IV рівнів акредитації Полтавського регіону, ректор Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка», Заслужений працівник освіти України, лауреат Державної премії України в галузі науки і техніки; доктор економічних наук, професор.

Члени редакційної колегії:

Вадімов В.М., проректор з наукової та міжнародної роботи Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка», Заслужений архітектор України, лауреат Державної премії України в галузі архітектури, доктор архітектури, професор;

Агейчева А.О., декан факультету філології, психології та педагогіки Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка», кандидат педагогічних наук, доцент;

Яланська С.П., завідувач кафедри психології та педагогіки Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка», доктор психологічних наук, професор;

Сайко Н.О., професор кафедри психології та педагогіки Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка», доктор педагогічних наук, професор;

Рибалко Л.М., декан факультету фізичної культури та спорту Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка», доктор педагогічних наук, професор;

Передерій І.Г., завідувач кафедри українознавства, культури та документознавства Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка», доктор історичних наук, професор;

Тур О.М., професор кафедри українознавства, культури та документознавства Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка», доктор педагогічних наук, доцент;

Кушнірова Т.В., професор кафедри германської філології та перекладу Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка», доктор філологічних наук, професор;

Болотнікова А.П., завідувач кафедри загального мовознавства та іноземних мов Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка», кандидат філологічних наук, доцент;

Воробйова О.С., завідувач кафедри германської філології та перекладу Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка», кандидат філологічних наук, доцент;

Зіненко Т.М., завідувач кафедри образотворчого мистецтва Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка», кандидат мистецтвознавства, доцент, член Національної спілки художників України;

Чернишов В.В., доцент кафедри загального мовознавства та іноземних мов Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка», кандидат філософських наук, доцент;

Чередник Л.А., доцент кафедри українознавства, культури та документознавства Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка», кандидат філологічних наук, доцент.

ISBN 978-966-616-188-1

С 91 Сучасні рецепції світоглядно-ціннісних орієнтирів Григорія Сковороди: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Полтава, 2 – 4 грудня 2022 р.) / за заг. ред. к.ю.н. Д. С. Луніна. – Полтава, 2022. 268 с.

Збірник укладено на основі матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції «Сучасні рецепції світоглядно-ціннісних орієнтирів Григорія Сковороди». Зібрання містить тези доповідей, у яких розглянуто актуальні проблеми філософських ідей Григорія Сковороди в умовах війни в Україні, проаналізовано педагогічну спадщину, літературну творчість «українського Сократа» в сучасному дискурсі, життєвий та творчий шлях митця у краєзнавчих аспектах, репрезентацію образу мислителя в мистецтві. Видання адресовано науковцям, історикам літератури, філософам, педагогам, мистецтвознавцям, мовознавцям, культурологам. Крім того, воно стане корисною всім, хто вивчає чи цікавиться сквородинівською проблематикою.

Матеріали друкуються мовами оригіналів.

За виклад, зміст і достовірність матеріалів відповідають автори.

УДК 929 Сковорода:140.8-047.43(477)"20"

© Національний університет Полтавська
політехніка імені Юрія Кондратюка, 2022

ISBN 978-966-616-188-1

ЗМІСТ

ПЕРЕОСМИСЛЕННЯ ФІЛОСОФСЬКИХ ІДЕЙ ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ В УМОВАХ ВІЙНИ В УКРАЇНІ

Володимир Мельник АНТРОПОСОЦІАЛЬНІ ПРОЄКЦІЇ ІДЕЇ «ЗРІДНЕНОЇ ПРАЦІ» В УМОВАХ ВОЄННИХ ЗАГРОЗ	12
Ірина Білецька, Ігор Гурський ЛЮДИНА ЯК НЕВТОМНИЙ ШУКАЧ СЕНСУ ЖИТТЯ У ФІЛОСОФСЬКІЙ КОНЦЕПЦІЇ Г. С. СКОВОРОДИ: ГОЛОС КРИЗЬ ЕПОХИ У ПЕРІОД ВІЙНИ 2022 РОКУ	15
Анжела Бойко ФІЛОСОФСЬКІ ПОГЛЯДИ Г.С.СКОВОРОДИ В КОНТЕКСТІ СУЧАСНОСТІ	18
Віктор Ворніков СУЧАСНІ ВИМІРИ ФІЛОСОФСЬКИХ ПОГЛЯДІВ Г. СКОВОРОДИ: «ПОСТМОДЕРНИЙ НЕО-ГУМАНІЗМ».....	21
Дмитро Гордієвський, Наталія Драч ПРОБЛЕМА ПІЗНАННЯ І УСВІДОМЛЕННЯ СЕБЕ – НАСТАНОВА НАЩАДКАМ Г.С. СКОВОРОДИ.....	26
Анатолій Довгань ФІЛОСОФСЬКИЙ ПЕРСОНАЛІЗМ Г.С.СКОВОРОДИ – УКРАЇНСЬКИЙ МОДУС СУЧАСНИХ ЄВРОПЕЙСЬКИХ СВІТОГЛЯДНО-ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ ЛЮДИНИ	30
Марко Зуб МИСЛИТЕЛІ ПРО УКРАЇНУ: ГРИГОРІЙ СКОВОРОДА-МИХАЙЛО БРАЙЧЕВСЬКИЙ.....	32
Павло Кретов, Олена Кретова ІДЕНТИЧНІСТЬ СПРОТИВУ В УКРАЇНСЬКОМУ МІФІ Г. С. СКОВОРОДИ.....	34
Ольга Лучанінова ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ СТУДЕНТА В УМОВАХ ВІЙНИ: СКОВОРОДИНІВСЬКЕ ЗЕМНЕ ПРИЗНАЧЕННЯ ЛЮДИНИ ЧЕРЕЗ ДУХОВНІСТЬ	38

Віктор Петрушенко
ФІЛОСОФСЬКО-КУЛЬТУРОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ТВОРЧОЇ
СПАДЩИНИ ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ В КОНТЕКСТІ СУЧАСНОЇ СИТУАЦІЇ
В УКРАЇНІ 42

Ірина Варава, Наталія Плис, Дмитро Мироненко
ПЕРЕОСМИСЛЕННЯ ФІЛОСОФСЬКИХ ІДЕЙ Г. СКОВОРОДИ ЗА
СУЧАСНИХ УМОВ В УКРАЇНІ..... 45

Людмила Рева-Лєвшакова
«ПІЗНАЙ СЕБЕ» : ГНОСЕОЛОГІЧНІ НАРАТИВИ ГРИГОРІЯ
СКОВОРОДИ..... 49

Зоя Стежко, Сергій Римар
ФІЛОСОФІЯ Г.С. СКОВОРОДИ – ФІЛОСОФІЯ ПРОВИДЦЯ..... 52

Ярослава Стратій
СКОВОРОДИНІВСЬКЕ РОЗУМІННЯ ПОНЯТТЯ ОСВІТИ В КОНТЕКСТІ
ЙОГО КОНЦЕПЦІЇ «ВНУТРІШНЬОЇ ЛЮДИНИ» 55

Іван Толстов
ФІЛОСОФІЯ СЕРЦЯ Г.С. СКОВОРОДИ ТА СУЧАСНІСТЬ..... 58

Юрій Фігурний
ТВОРЧЕ ПЕРЕОСМИСЛЕННЯ ФІЛОСОФСЬКОЇ СПАДЩИНИ
ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ ПІД ЧАС РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ.... 61

Оксана Чебан, Інна Федорова
ГРИГОРІЙ СКОВОРОДА: ДІАЛОГ СТОЛІТЬ 64

Наталія Шакур
СОЦІАЛЬНО-ФІЛОСОФСЬКІ ІДЕЇ ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ..... 68

Володимир Ятченко
ЕКЗИСТЕНЦІЙНІ ВИМІРИ ДУХОВНО-КУЛЬТУРНОГО СВІТУ
ОСОБИСТОСТІ В ФІЛОСОФІЇ ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ 71

ПЕДАГОГІЧНА СПАДЩИНА ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ

Сергій Максименко, Світлана Яланська
«СРОДНА ПРАЦЯ» ЯК УМОВА ТВОРЧОЇ САМОРЕАЛІЗАЦІЇ
ОСОБИСТОСТІ: ІДЕЇ ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ ТА СУЧАСНІСТЬ..... 74

Т. Кононенко наголошує, що Г. Сковорода всеосяжний і багатогранний та водночас веселково-цілісний і симфонічний, як і український світ – питома клітина вселюдства [3, с. 7].

Проте для рашистів не існує українського світу, на їх імперське переконання Українська держава, це – непорозуміння, українці – субетнос росіян, українська національна ідентичність – це вигадка злих нацистів-бандерівців, а українська культура – етнографічне доповнення великої російської. Для них (кремлівських очільників і глибинного російського народу) є лише «русский мир» й «Велика історична Росія».

Висновки. Для українців є важливим творче переосмислення філософської спадщини Г. Сковороди для збереження та розвитку українськості та української ідентичності під час війни. Оскільки саме цей філософ, поет, педагог і музикант став уособленням українського мислетворення для всього світу. Творчий доробок самодостатнього мислителя поєднує у собі європейські й українські надбання у філософській царині знань. Прагнення до свободи, волі, незалежності та справедливості поєднало навіки долю Г. Сковороди з долями мільйонів українців та України, яка завжди прагнула до волі!

Література

- 1.Залізник Л. Україна між Сходом і Заходом. Про витоки і суть російсько-української війни 2014 р. К.: Шлях, 2014. 168 с.
- 2.Кононенко П. Українознавство. Київ: Заповіт, 1994. 320 с.
3. Кононенко Т. Божественна симфонія Григорія Сковороди: Українознавчі виміри філософської спадщини. Тернопіль: Джура, 2010. 328 с.

УДК 101.9 (477)

ГРИГОРІЙ СКОВОРОДА: ДІАЛОГ СТОЛІТЬ

Оксана Чебан

*Одеський державний аграрний університет
chebanoksana72@gmail.com*

Інна Федорова

*Одеський державний аграрний університет
fedorovainna 2505@gmail.com*

Григорій Сковорода – не лише український мислитель XVIII століття, він наш сучасник, співрозмовник на кожний день. Його називають українським Сократом, це рідкісний приклад узгодженості філософської системи і власної життєвої поведінки. Мислитель своїм власним життям демонстрував, що заклик «Пізнай себе!» це не тільки вираження необхідності осягнення своєї екзистенції, але і вказівка на те, як необхідно робити; це не лише раціональне осмислення людського життя, а насамперед його переживання.

Попри більш 5000 наукових та художніх досліджень про першого українського філософа, богослова, містика, поета, музиканта, педагога, композитора, народного просвітителя, створених дотепер, його справжній образ залишається втаємниченим, загадковим для наших сучасників. Його вивчають в різні епохи, тлумачать по-різному. Сковорода проповідував для себе і для народу, жив як вчив, і вчив як жив. І звичайно мав всі підстави і моральне право щоб на його могилі написали ці відомі слова: «Світ ловив мене, але не спіймав».

Для нащадків він асоціювався з чимось архаїчним, якийсь дідок з сопілкою, дивакуватий... Але саме тепер постать Г. Сковороди є надзвичайно актуальною, своєчасною для нас, сучасних українців доби кризового людства. Нині Сковорода повертається до нас – як духовний провідник модерної української нації, стає лідером нового світу. Вічному шляху Григорія Сковороди до України, до кожного з нас, немає кінця, бо кожне його слово звернене до серця та душі людини, і в першу чергу до кожного українця.

Філософія для Сковороди – це любові мудріє, це пошуки мудрості, цілісна мудрість невіддільна від життя. Філософію Сковороди іменували народною. Центральне місце в ній займає людина. Пізнання, на його думку, можливе через людину і завдяки їй. Людина – це мікрокосм. Єдине істинне життя – людське серце, яке і є знаряддям пізнання.

Пізнай самого себе – гасло його філософії і її фундамент. Людина у власному серці повинна знайти останній критерій, основу пізнання і життя, більше їх ніде шукати.

«Глибоке серце, одним тільки богом пізнане, не інше що є, як думок наших необмежена безодня, просто сказати, душа, тобто дійсна істота і сама есенція, і зерно наше, і сила, в якій єдине стоїть життя наше, а без нього мертва тінь наша...» [6, с. 53].

На протигагу Просвітництву і раціоналізму XVIII ст. Сковорода виставляв свій антропологізм, своє вчення про серце. Продовжуючи лінію великих отців церкви, він мріє створити свою особливу, загальну та універсальну науку, яка повинна повести людей до щастя і закласти основи як теоретичної, так і практичної філософії. «Філософія, або любові мудріє, - писав він, – скеровує усе коло діл своїх до тієї мети, щоб дати життя духу нашому, благородство серцю, світлість думкам, яко голові всього. Якщо дух у людини веселий, думки спокійні, серце мирне, то й усе світле, щасливе, блаженне» [6, с.64].

Адже для мислителя головне – це стан душі, те, що ми сьогодні називаємо емоційним інтелектом, тому дуже важливо плекати цей спокій, рівновагу, гармонію всередині себе. Тому обґрунтувавши положення про вирішальну (як вважає мислитель) роль, яку відіграє в людській діяльності інтуїція, емоційне і підсвідомо-несвідоме начало – серце, філософ на сторіччя випередив свій час, запропонувавши нащадкам ефективний інструментарій для доручення до ідей кордоцентризму, до формування системних знань про реальність.

Основні положення філософської системи Сковороди, підтверджені сучасною наукою, це вчення про дві натури і три світи, і тут теж чітко простежується антропологізм мислителя. Ці дві натури – видима і невидима, тілесна і духовна, обман і істина, матерія і форма пов'язані між собою,

невіддільні, існують нерозривно як яблуна і тінь. Він завжди наголошував, що духовне визначає матеріальне, а отже свідомість визначає буття. «Людина – це вершина айсбергу, а основа духу – це якесь тонке поле, структури, які нам належить пізнати» [6, с.127].

Ми бачимо, що Сковорода намагається показати первинність невидимого, він наголошує: «з видимого пізнавай невидиме». Видиме, це часто ілюзія, це може бути якийсь відбиток, який далеко не повний, але ми маємо достатньо гостроти розуму і прозорливості серця щоб проникнути в істинну невидиму реальність. Доповнює це вчення про дві натури вчення про три світи – це великий світ макрокосм: природа, всесвіт, мікрокосм – людина і символічний світ – світ духовної реальності, Біблія. Сковорода повторює девіз Сократа: «Пізнай себе!» і ти пізнаєш світ. У людині відображається світобудова. Ідеї Сковороди, що людина – це «своєрідний планетарний феномен, що в ній зосереджується безмежжя» знайшли своє підтвердження в сучасних наукових дослідження [8, с.206-215]. Великий світ, те що ми сприймаємо органами чуття, краса природи, краса землі пронизаний цією духовною субстанцією, Богом. Бог є в усьому, як і в Біблії, так і в священних писаннях, і в цьому проявляється та невидима духовна природа. Можна вважати Сковороду певною мірою пантеїстом, який вважав, що Бог розлитий у природі, це Божественне начало все собою пронизує і людина – частинка цього Абсолюту. Істина людина – це серце людини, вважає Сковорода, а серце для нього – символ внутрішнього світу людини. У той же час серце кожної людини пов'язане із «загальним серцем» і повинне прислухатися до нього. Тому розвиваючи ідею «сродної праці просвітник стверджував, що серце – це не лише символ духовного життя, не лише емоційно-вольова основа духу, а сам «...дух»[4, с.105-113], або думка людини, яка виступає як засіб пізнання свого неповторного, індивідуального – «сродного» життєвого шляху. Головним джерелом усіх людських негараздів і бід філософ розглядав «несродність». При цьому в роздумах Сковороди йшлося не лише про моральні переживання людини, її почуття, пристрасті, але про пізнання нею світу. На думку просвітника, лише проникаючи в серце, пізнання може бути реалізованим.

Сковорода закликає до нового розуміння людини, нагадує що не потрібно підтримувати в собі занижене почуття людської гідності, низьку самооцінку, комплекс меншовартості, який продовжують відтворювати в собі українці із покоління в покоління. Можливо саме зараз, коли українці переживають національну трагедію, щось відбувається і наша національна душа зцілюється від тих комплексів. І ми не будемо вже розуміти себе тією маленькою, десь загубленою людиною, як писали Шлемкевич й інші дослідники української душі, а все таки достойною, мудрою, сильною, свободолюбивою людиною і народом[10, с.288].

Квінтесенція вчення Сковороди, його суть викладена в його філософських діалогах та притчах. Стиль мислення Сковороди символічно-образний, зумовлений специфікою барокової культури, адже він представник козацького бароко. Йому притаманний діалогізм, запитання-відповідь. Особливістю діалогів Сковороди, як і діалогів Платона, є наявність різних персонажів, і в кожному діалозі ми можемо стати на ту чи іншу позицію того чи іншого учасника бесіди і

виробити свою позицію, ставити запитання, шукати відповіді. Ми можемо бачити, що в кожному діалозі пульсує жива думка, не дається якась готова відповідь, не нав'язується, а є простір для осмислення.

Отже, філософія Сковороди є складним явищем, в ній ідеї, що належать до різних етапів історико-філософського розвитку, поєднуються в одне ціле. В його творах можна знайти і його думки про самопізнання, споріднену працю, моральне виховання. Одні ідеї Сковороди тяжіють до містики, інші – до пантеїзму. Сучасний портрет мислителя, розуміння його ідей неодмінно буде сприяти глибшому розумінню творчої спадщини видатного українського філософа. Адже, лише з'ясувавши весь спектр багаточисленних ідей, теорій і концепцій у спадщині мислителя можна буде побудувати цілісну картину як особистості українського філософа-пророка, так і його вчення.

Література

1. Багалея Д.И. Издание сочинений Г.С. Сковороды и исследования о нем. Харьков: Типография губернского правления, 1894. Т.7., С.11.
2. Верба Г.М. Ключ дохристиянської філософії Григорія Сковороди (Слово і Біблія.(Путівник):монографія. Тернопіль: Астон, 2007. 656с.
3. Эрн В.Ф Григорий Савович Сковорода. Жизнь и учение/В. Эрн. Москва: Товарищество типографии А.И. Мамонтова. 1912. 343с.
4. Ковалинский М.И. Житие Сковороды, описаное другом его М.И Ковалинским/М.И. Ковалинский //Киевская старина. 1886. Т.XVI. С.103-150.
5. Олексюк В. Християнська основа української філософії. Київ, Соборна Україна, 1996. 236с.
6. Сковорода Г. Повне зібрання творів у 2т. Київ, 1973. Т.1. 207 с.
7. Ушкалов Л.В. Про стан перспективи студій над Сковородою. Харків: Майдан, 2004. С.12-26.
8. Чернишов В.В. Релігійні основи світогляду Г.Сковороди//Гілея (науковий вісник). 2009. Вип. 24. С. 206-215.
9. Чижевський Д. Історія української літератури: від початку до доби реалізму. Тернопіль: Феміна, 1994. 479с.
10. Шлемкевич М. Загублена українська людина. Нью-Йорк: Видавництво Життя і мислі, 1954. 158 с. URL: <https://diasporiana.org.ua/ideologiya/shlemkevych-m-zagublena-ukrayinska-lyudyna/>